

ВСЕСВІТ

K. 6146

1924
163 0/2

7934

981062

ЦЕНТРАЛЬНА
= НАУКОВО-УЧЕБОВА =
БІБЛІОТЕКА 1964

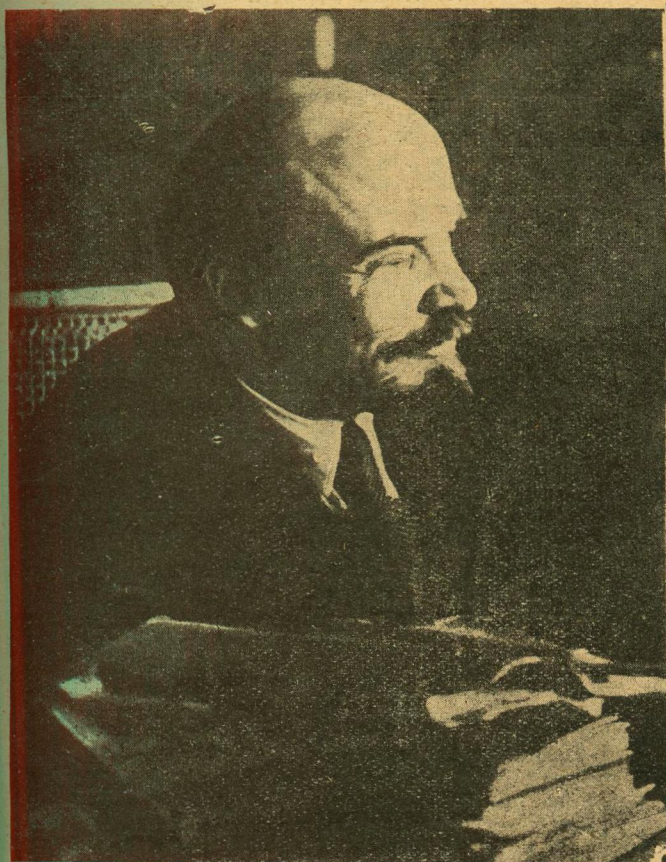

№ 1—3
23-го січня
1927 року

ВСЕСВІТ

ХАРКІВ,
вулиця Карла
Лібкнехта № 11

Фундатор В. БЛАКИТНИЙ

Минає три роки з дня смерті керманіча всесвітнього пролетаріату—В. І. Леніна. Пролетаріят С.Р.С.Р. уперто працює над будівництвом єдиної в світі Радянської держави і провадить боротьбу за всесвітню революцію разом з пролетаріатом усіх країн. Зростає свідомість робітничо-селянських мас, зростає міць Ленінської Комуністичної Партії. Волховстрой, Штеровка, Шатурка, Дніпрельстан—могутні кроки економічного зросту Радянського Союзу, єдиної пролетарської держави, що провадить свою роботу осяяна світлом ленінізму

На фотографіял: Вгорі ліворуч: В. І. Ленін за своїм робочим столом. Праворуч: В. І. Ленін з т. Сталіном. Вниз у: В. І. Ленін серед дітей

981062

СЛІД ЗАЯЧИЙ

Оповідання Сергія Жигалка

ПОВІТРЯ густого схопив спраглими вустами, оглянув стомлено стіни сільради голова, Дикий, — продовжував:

— Коснуся ще вопроса одного, селяне. Коли помірав Ленін, він заповіта зоставив нам, — щоби ми разом з робочими змишки добивалися. Ясно? А зараз виберемо свою людину до міста, на конференцію. Кандидата виносьте.

Сів, рукавом свого лоба витерши.

У просторій хаті глухо гомоніли люди, смерділи тютюном і горілим папером. Дим рудий запинав вікна, за якими прикикло стояла мовчазна тепла ніч.

На лутках шматками лежав темний морок.

— Ще ось що! — схопився Дикий. — Людину вибирайте соціально, щоби там у всяких революціях розбиралася, не якого небудь гада. Ясно?

Заклопотано, пошепки схилюся над секретарем:

— Пиши все, не пропускай. Ну, як, вибрали? — запитливо глянув на людей, що, мов у тумані перешіптувалися між собою.

І коли помітив, що по кутках сміялися, де хто просто іронізував з нього, — він, зашарівшись на лиці — скрикнув:

— Геть! Геть звідси!

Канчик ледве ворухив своїм засмаглим язичком.

Де-хто в людей, серйозно таки намагався протиснутися до дверей і зникнути.

Дикий кричав;

— Геть, геть усі! Сам виберу, геть!

Безперечно, люде шумно мусіли вийти з хати. Дикий стомлено глянув секретареві в очі. Потому, якось пригноблено й скорбно промовив

— Хіба до комуни отак долізеє? Жаль який.

На лутках мовчано й суворо, ніби вичікуючи, — лежав шматками чорний морок.

* * *

А на дворі ніч, дзвінка й зоряна, — мов той бубен у руках веселої циганки.

Такої ночі не виходь на вулицю, не ходи на левади, де стоять мов хата, високі, таємничі тополі. Не слухай пісень дівочих, бо вони нагадають твоє дитинство, коли вбога мати плакала над тобою і її сльози були подібні до тих зорь, що чомусь весело моргають у небі.

Тепла, пахуча ніч. Вона за селом покладала свої фантастичні смуги, а на небі жартовливо перекинула „Віз“.

Краще погасити в кімнаті світло і глянувши у шибки, висмокати з себе все, що лягло на стомленій душі, потім вгорнувшись рядном ясно зрозуміти: — день завжди переходить у ніч.

Лише старий, сиволосий Клим городями вийшов за село, підійшов

росою срібною до вузької річки і поклавши на груди собі хреста, поволі почав роздягатися.

Він зовсім не помічав, байдуже йому було до таємничих смуг на небі, не ловив ухом своїм співу над селом, що, мов ті брязкальця в руках клоуна, колупали древню тишу неба.

Сторожко увійшов у воду Клим, витяг ятері на берег і тремтячи в холоді почав вдягатися. Коло ніг плескувало й срібно тріпалася риба.

Деся з очерету закричав бугай.

Клим довго дивився на рибу, люб'язно гладив її руками і, викидаючи в воду дрібненьких рибок, шепотів:

— Живь ти моя... живь!

Нарешті пішов до села, гублячи нерівний слід свій на терпкій, холодній росі.

* * *

Ранком, до його двору підшов чоловік, бережно переступив перелаза і, увійшовши в сінці, суворо запитав:

— Дома дід?

— На печі! — байдуже кинула дівчинка, бавлячися кошеним.

Справді на печі лежав Клим. Його штани, розіп'яті на кочергах, сушилися проти вікна на сонці. Сам він, утледівши Дикого, спершу посунувся до комина, потому похапцем голе тіло своє вгорнув рядном.

— Звиніть, обмок дуже.

— Нічого, рибку того? — поліз до нього на піч Дикий.

— Витяг, на пересті, жалко! — говорив Клим, дивуючися, чому саме до нього зайшов голова сільради.

— Так, — замнявся Дикий. — От що, діду, вас громада на конференцію вибрала, до міста. Завтра поїдете...

На цьому мусів замовкнути, бо Клим, ухопивши його за руку — скрикнув:

— Мене? Господь з вами! Помираєть поїду?

Був, мов дитина згубивши свою матір у тлумі. Його борода скуйдовжено спала на висохлі груди, сині губи тремтіли, намагаючися вимовити більш переконуюче слово.

— Нічого! — сказав, витягуючи тютюн, Дикий. — Проти села не годиться йти. У вас тютюн легкий, дам свого.

Курили разом.

Клим хотів щось сказати, але часто кашляв, захилинаючися димом.

ДОРОГА ІЛЛІЧА

Фот. Лещинського

В колицях Ульяновська — від міста до р. Волги — є „дорога Ілліча“, де часто ходив Ленін, коли жив в Ульяновську (кол. Сімбірську).

Коли вийшов Дикий, він довго ще дивився на свої вощі штани, звисівши головою, потому змучено гукнув:

— Маріє!

Мала онука з кошеним стала на порозі, здивовано помітивши, що дід зашкарбуленими пучками своїми витирає сльози.

— Подай нову сорочку, Маріє, подай же! — сумно сказав Клим і раптом упав головою на подушку, захилинаючися сльозами.

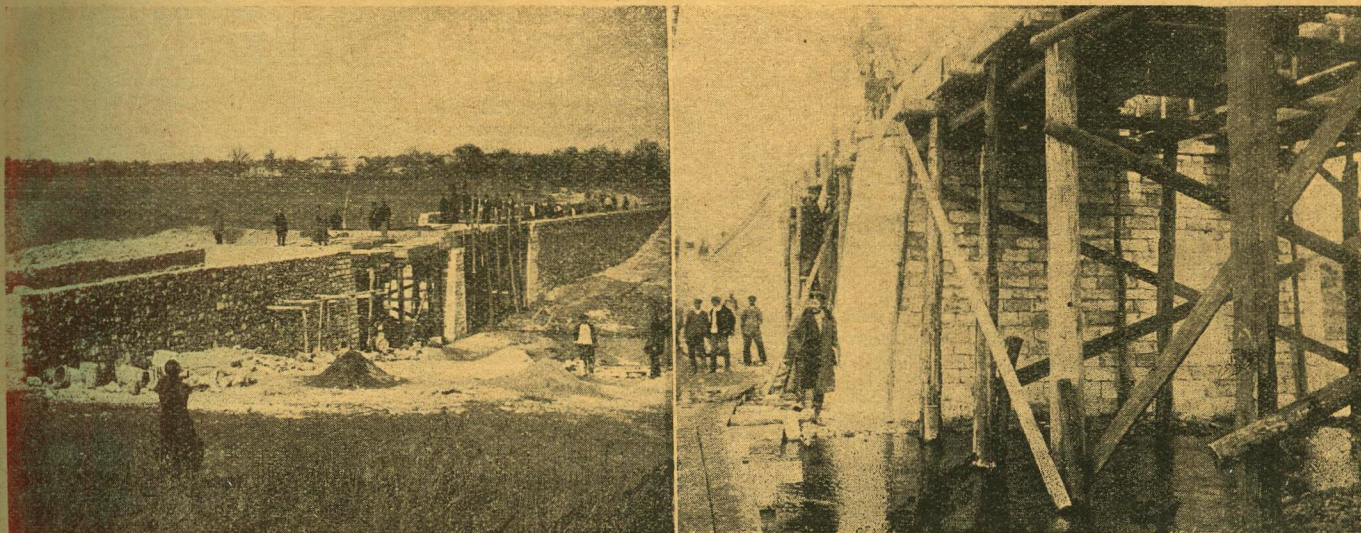
* * *

Весь день, мов неприкаяний, тинявся він своїм го-родом.

СЕЛЯНЕ СЕЛА АРХАНГЕЛЬСЬКОГО ЗБУДУВАЛИ МІСТ

Фот. М. А. Петражицького

Село Архангельське лежить у глушині Херсонщини на річці Інгулець. Через річку колись було збудовано міст, але він розвалився і кожної весни повинь його розмивав. Селяне зібрали грошей, допомогу дав Окрвиконком і почали цього літа будувати новий міст. Сто підвод виїхало на роботу. Двацять підвод поїхало в Кривий Ріг по цеглу. Робота закипіла. Пятнадцять сажень завдовжки збудували селяне залізобетонного моста під керівництвом інженіра Залеського. 28 листопада було урочисто відкрито моста, збудованого селянами за допомогою Радянської влади. На наших фотографіях моменти будівлі моста

Перед вербами високими став, що садив їх ще хлопчиком, обнимав їхній дебелий стовбур; сідав тоді під тінню густою, позираючи тоскно на свою вбогу хату.

Увечері довго сидів на призьбі, ніби в останнє слухаючи солов'я; для чогось вирвав кропиву під вікнами, а увійшовши до хати, у голову поцілував свою онуку Марійку.

Ніч не спав, охаючи перевертався з боку на бік.

Ранок, як завжди, приносить тугу гірку, як полинь, або щастя веселе, мов хмаринка блискуча в глибокому, густому небі.

Ранком у хаті невістка зітхає, ув'язує торбу, наспід сорочку білу кладе, що про смерть вишила старому.

Марійка плаче, засмучено підперла кулачком лице своє і недитячою тугою дивиться на діда, що мов заворожений, неперушно сидить на лаві.

— Коли що, на карти кинеш!—радив невістці Клим.—Верби продаси, хліба купиш.

Осунувся на лиці старий, темний і похмурий зробиється, як ніч.

А коли до хати увійшов Дикий, він якось злякано схопив руками себе за коліна.

Тоді перехрестився, торбу взяв, ступив на поріг.

— Прощайте!

Його слово, мов страшна звістка—ударилося об стелю й мертво впало на долівку.

На вулиці стояла підвода. Коняка рушила. Клим оглянувся. На перелазі, неначе „роп'ятіє“, що різко впадає в мозок, стояла його маленька Марійка.

* * *

Як до станції доїхали, як увійшов у вагон, і під ногами брязнуло залізо,—не пам'ятав Клим.

Здавалося, це страшний сон на похмілля.

А коли вже справді люди виходили з вагону, він за ними став і собі поспішати.

Пojзд стояв.

Клим став, де зупиняються трамваї. Він добре пам'ятав що говорив Дикий.

Підійшов до якогось чоловіка в окулярах, запитав чемно, знявши шапку:

— Як на площу, Сельбуд там?

— Другий!

— Що друге?

— Одв'язись!—сердито кинув чоловічок, сідаючи у трамвай.

Трамваї приходили, дзвонили і знову їхали до міста.

Клим довго вештався по колії, нарешті боязко підійшов до вартового:

— Служба, простіть мені, як до Сельбуда?

ВІД РЕДАКЦІЇ

За два роки свого існування—перший український ілюстрований журнал „Всесвіт“, невпинно розвиваючись, згуртував біля себе значні кадри співробітників і широке коло дружніх передплатників-читачів.

За ці два роки стався перелом у справі українізації державного і громадсько-політичного життя на Україні. Коло українського читача зростає і „Всесвіт“ у своїй попередній формі двохтижневика вже не може задовольняти вимог цього читача.

З огляду на це Редакція перетворює журнал „Всесвіт“ у тижневик.

Зміст і характер журналу залишаються попередні.

Редакція сподівається, що читач підтримає її ініціативу, і „Всесвіт“, подвоївши чи й потроївши свій тираж, відповідним чином підвищить свою культурну роль серед широких верств радянської суспільності України.

981062

Міліціонер здивовано глянув на нього:

— Три вагони пішло, сідай у цей, швидко, земляк.

Похапцем у вагона вліз старий і раптом чомусь зробилося сумно й самотньо.

Іхав довго й кутився далеко. Чув дома, — місто велике й поплутане вулицями, мов заячий слід.

Нарешті висадили його серед широкої площі.

Чемно підійшов до чистильщика чобіт.

— Товаришу, як у Сельбуда?

— Перед носом, не повилазило?—огризнувся рудий хлопець, позираючи з прилизом на великі, брудні чоботи Кліма.

— Спасибі!—легко зітхнувши промовив Клим.

Підійшов до великого будинку, став перед дверима, скинув шапку, протяг руку...

Більше нічого не бачив.

Не пам'ятав, як опинився у світлій, блискучій залі, як його шумно оточили люди й повели на гору, до маленької кімнатки, де вже валялися на підлозі якісь невідомі селяне.

Мовчки ліг під вікном Клим, торбу під голови поклав і важко й змучено стулив очі.

* * *

Ранком кожному дали по талоні на обід і повели всіх до великої, червоної залі, де сиділи вже якісь люди в чорному.

Клим притулювався в куточку, на коліна примостив торбу свою, ніяково поглядаючи круг себе.

За столом спершу говорили тихо, потому кричали завзято й рішуче, нарешті вийшов якийсь робітник і лягнувши в долоні — крикнув:

— Змичка—остання точка нашого будівництва!

Заля заплескала в долоні. Клим нерозуміюче оглянувся.

А робочий говорив.

Він говорив про бідування селян, зупинився на важкій індустрії, а його слухали й записували щось у себе в книжечках.

Промовець закінчив:

— Змичка—пульс життя!

Заля шумно стрепенулася.

Клим, з нечуваної радості крикнув на вухо сусідові:

— Говорить красно, сучий син!

Сусіда стога глянув на нього, тоді одсунувся, суворо зазначивши:

— Що лапаєш?

* * *

Була перерва.

Клим до крамнички зайшов, білого хрестика купив—подарунок онуці, сів на тумбі, скинувши шапку.

Дивився на вулицю, посміхаючись.—тут багнюки не буває, копи возити легко, не перекинутися.

Пригадалося село своє, залякане й сіре, мов кора старого дуба.

Витяг лютьку, ударив нею об чобіт і зараз же підняв голову.

Перед ним стояв високий, босий чоловік.

— Дай що-небудь, брат,—простяг руку незнайомий.

Похапцем порився Клим у себе в торбі, тоді засоромлено з кешені витяг талона.

— Сама цибуля, візьми оце, на тиждень дали.

Лютьку набив, викресав огонь, кури довго й уважно.

Камінь під сонцем гарячий, чадить бензиною й кінським потом.

Клим нарешті сховав лютьку, піднявся, простягнувши руку свою до торби.

„Украв“—злякано подумав старий, не знайшовши торби біля себе. Вдруге глянув на тумбу, оглянувся, і вже з пониклою головою пішов до сельбудинка.

Був приголомшений, що так несподівано могла зникнути його торба. За серце брав жаль, на очі наверталися дитячі, теплі сльози.

Коли селяне становились у чергу до їдальні, він і собі примостився язду. У дверях запитали:

— Квиток?

— Я й так, без нього!—широ говорив Клим, переступаючи поріг,

— Назад!—кулаками уперся в груди контролёр.

— ?

— Да-да! Мало вас таких тягаться!

Ображений, знівечений Клим одійшов у куточок, руку сховав за пазуху і, намацавши там білого хрестика, собі на щок вичавив маленьку росинку з старих, каламутних очей.

* * *

Вечером, у червоній залі греміла вже музика. За столом сиділи люди і, здавалося, когось нестерпляче чекали.

Клим пов'язав хусточкою вохкою лоба—з носа кров пішла—зігнувшись слухав.

Хотілося закурити, але сусіда злобно огризнув я.

— Не смерди!

Схиливши голову, Клим стулив очі. Тоді село рідне стало в очах, маленька Марійка, так само, коли стояла на перелазі.

Вербі хитаються, малим хлопчиком садив, а за далекими дозами Альта корчиться, мов синя стьомка, уплетена в косу молоді дівчини.

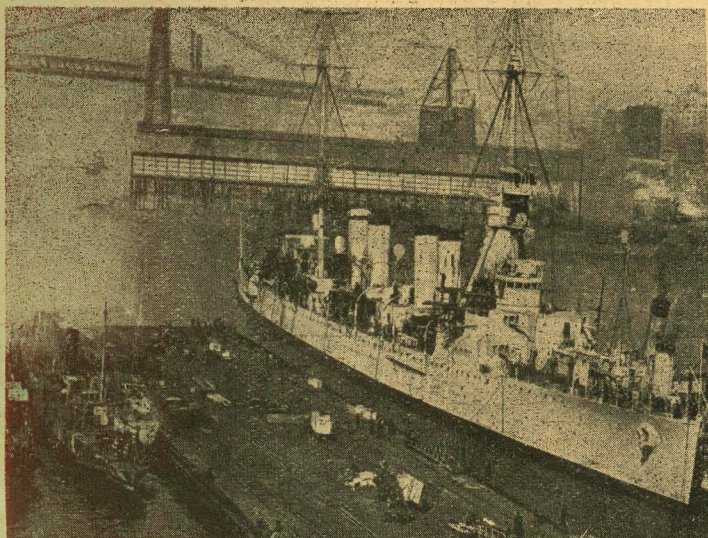
Раптом, од страшного шуму, підняв голову. Заля плескала долоні. За стіл сів старий, стомлений чоловік.

З боку, біля Кліма, говорили:

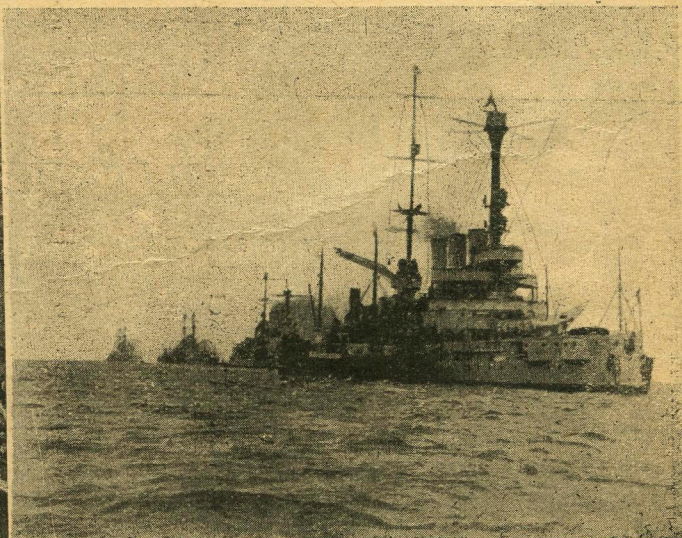
— Староста, староста наш приїхав!

Клим глянув на чоловіка за столом і чомусь вирисало бажання підійти до нього й широко стиснути руку його.

НОВИНИ МОРСЬКОЇ ТЕХНІКИ

Новий американський швидкий пароплав; ліворуч від нього—так звані „морські гончаки“, що беруть участь у боротьбі з контрабандою.

Судна німецької військової флоти після маневрів увійшли у Данську гавань набрати вугілля. Попереду—„Шлезвінг“, далі—„Гессен“, „Ганновер“, „Ельза“.

Клим помічав, як спід окулярів „старости“ щасливо світилися великі, карі очі, як вони, неначе по батьківському, ніжно й люб'язно упали на повну людсьм залю.

Коли став говорити „староста“, здавалося Климіві, неначе чує він розмову тополь сумних у останньому відблиску сонця. Голос „старости“, ніжний і тремтячий, сповнював душу Климіві нечуваною радістю і коли голова з'їзду закликав взяти слово, він пішов до столу, підняв руку і тремтяче промовив:

— Товариші, брати...

Тоді чомусь повернувся, підійшов до „старости“, схопив його руку й по дитячому, слізно заплакав.

Залю ніби отерпла в чеканню чогось надзвичайного. Тоді, стрепенувшись, бурно заплескала в долоні.

Уже пізно вночі, на вулиці підійшов Клим до маленької крамнички запалив люльку, бадьоро кинувши:

— Напишіть лист мені, пожалуста.

Крамар розгорнув аркуш паперу, узяв ручку.

— Пишіть так, товаришу:

„У село Дальнє, громаді „усій“.

— Пишіть:

„Люде добрі, кланяюся вам і прошу вас, пришліть мені посилку.

Торбу мою украв якийсь босяк, нехай їсть, на здоров'я йому.

Ночую в сельбудинкові і холодно там дуже, а блощиці немов огнем списали мов тіло“.

— Припишіть іще ось що:

„Перекажіть невістці, що я хрестика купив Марійці срібного, нехай не задається Марина Гаврилова,—такий як і в неї, білий, синє розп'ятіє по ньому“.

„Так пришліть же, громадо хліба, й цибулі солодкої, а за змичку не безпокойтеся, діло на мазі, буде вона безпремінно. Кланяюся вам, громадо, низько й крено, ваш делегат Клим Бугай“.

Крамар написав адресу, листа поклав на помаку, долоню протяг до Кліма:

— Гривеник.

— Що?—неначе грім ударив старого.—Ні шага, товаришу!

— Нельзя!—крамар упертий і байдужий до всього.

Клим знівечено стояв, опутивши руки. Нарешті зва пазухи витяг хрестика.

— Візьміть оце, завтра викуплю, він срібний.

Нерішуче, з одчаєм на лиці, поклав хрестика на долоню, минався ним.

— Не згубіть часом, викуплю завтра!

Узяв листа, старанно укинув у поштову скриньку, тоді став на розі й незрозуміло глянув на вулицю, що попутала місто вузлами своїми, мов заячий слід.

БУДИНОК ВУЦВК'у

Фот. І. І. Вейнберга.

Слухають гучкомовця під час засідання Сесії

Бердичів у 50-х роках минулого століття. Літографія польського художника Наполеона Орди. Він відомий тим, що видав 172 літографії історичних будівель, замків, кляшторів та інш.—в Галичині, Познані, Київщині, Поділлі, Волині та інших місцях

БЕРДИЧІВСЬКА СТАРОВИНА

Нарис Степана Бразуля

За ініціативою Бердичівського (кривконкому, комісія при Раднакомі УСРР розглядала справу про оголошення колишнього кляштору „Босих Кармелітів“ державним заповідником, щоб зберегти один з найкращих пам'ятників XVII і XVIII століття.

За доцільне буде навести деякі факти що до історії кляштору, міста Бердичова та інш.

Заснування Бердичова відноситься до ХІІІ століття, до моменту найвищої військової економічної могутності Польщі за короля Сигізмунда III.

Почалася роздача земель польським панам та магнатам на Правобережжі України.

Київський воевода Януш Тишкевич, старий мешканець Бердичівщини, теж одержав велику кількість земель і 1630 року в ознаку свого визволення від татарської неволі збудував розкішний монастир-фортецю, що подарував його чернецькому ордену „Босих Кармелітів“.

За короткий час кляштор „Босих Кармелітів“ робиться великим фактором в економічному розвитку Бердичівщини й центром бойового католицизму.

Під захистом міцної фортеці почали будувати саме місто.

Почали сходитися з усіх країн, селяни, крамарі, ремісники та інші люди.

Сама будівля католицького храму вражає вас величною розкішшю своєї архітектури, чіткістю своїх ліній.

Ця будівля справедливо являється одним з найкращих зразків так званого готичного барокко.

Після огляду цього дивного пам'ятника XVIII століття, убожество хаотично розкиданих халуп Бердичівських гетто здається ще гіршим, ще жахливішим.

Не раз руйнувався монастир-фортеця.

Богдан Хмельницький по дорозі до Збаражу розігнав ченців і спалив фортецю, теж зробив і Семен Палій, але не зважаючи на це, за допомогою Польщі, монастир відбудовувався знову.

Повстання 1648 року примусило „Босих Кармелітів“ залишити Бердичів і перебувати майже 75 років у Львові.

Тільки 1723 року „Босі Кармеліти“ повертаються знову до Бердичова, відбудовують кляштора й для збільшення прибутків засновують друкарню під назвою „Drukarnia Fortescy Najswietczej Maryi Panny“.

В цій друкарні з середини XVIII століття почали друкувати різні книжки, переважно релігійного змісту, і між іншим знаменитого бердичівського календаря.

Історія цього календаря тісно зв'язана з історією друкарні. Про Бердичівський календар варт сказати кілька слів.

Перш за все цього календаря видавали без перерви ціле століття 1765 р. до 1865 р.

По Україні ця книжка мала велике розповсюдження, невеличка книжечка—зшиток на 18-20 аркушів.

Всі письменні люди того часу купували й користувалися цим календарем.

Чим же з'ясовується такий великий успіх Бердичівського календаря? По-перше—свою приступністю, він був на всіх ярмарках, на всіх базарах по-друге, і це головне, що він провіщав стан погоди.

Як він, провіщав—не будемо говорити але для сільського господаря було важливо знати, якої погоди чекати при тих чи інших господарчих починах, а Бердичівський календар у таких випадках давав відомості.

Підчас столітнього існування календаря друкувалося виключно польською мовою.

Правда, де-що, як свята православних, друкувалося українською мовою але польськими літерами (1780 рік) і тільки з 1829 року так звані „святці“ друкувалися російськими літерами.

Останнього календаря видано 1865 року.

Припинено було видання його з розпорядження ген-губ. Безака за те, що було вміщено святкування 12 жовтня 5 братів, забитих підчас повстання 1863 р.

Безумовно таке розповсюдження Бердичівського календаря пояснюється перш всього за відсутністю конкуренції, а також довгочасною звичкою до цього календаря. Не буде помилкою зазначити, що календар очевидно тримався неосвіченістю своїх покупців.

Наприкінці треба зазначити, що Бердичівський календар являє деякий інтерес для нашого часу. Власне не сам календар, а ті коротенькі нотатки, які зроблено на окремих аркушах календаря. Кілька примірників його зберігається в книгозбірні ІНО.

Тут говориться й про встановлення в мішаних уликів, про купівлю плаща з прибором, що дано в пошуку на сіль Осаченків 5 коп. та інші.

Були такі нотатки:

1788 р. плачевний (себ-то голодний) дологий безхлібний рік.

1790 р. Жовтня 1. Куплено півфунта чаю, що його й почали вживати. Або така нотатка: 1792. Зінька втікла проти 16 вересня; проти 31 травня Уласа дочка втікла.

Це від доброго життя кріпачки тікали від свого пана!

Нотатка 1789 р. свідчить про ціни, що тоді були: купив у Пирятині кожуха—3 карб. 10 коп., чоботи—90 коп., штани—60 к. постолі—25 к., дві сорочки—1 карб.

Ціни на хліб були такі: 1790 р. четверик жита—80 коп., житнього борошна—1 карб. 50 коп., проса, гречки, ячменю—80 коп.

Були нотатки й політичного змісту про обрання гетьмана, про вступ України в підданство Московського царя від утворення світу 7162 (1654 р.) та інші. Була й така нотатка:

1799 р. Коненкова побив 1 травня.

KALENDARZ POLSKI y RUSKI

w Którym
SWIĘTA ROCZNE y BIEGI NIEBIESKIE

Czas ślania szczepienia, krwie puszczania, Lekarstw zażywania, Wschód y Zachód Słońca &c.

NA ROK PANSKI 1776.

Który jest według rachunku Rzymskiego
Prześtepnny po przybyłzowym pierwszy.

Według teraźniejszego Świąt znieśienia Wigilii na Środy y Piątki Adwentowe przeniesienia.

Przez

M. FRANCISZKA
MATAWOWSKIEGO
w Prześławney Akademii Krakowskiej Nauk
wyzwolonych y Filozofii Doktora, Matematyki
Professora Geometrę Przyśięgłego.

UŁOŻONY

W Y R A C H O W A N Y

w BERDYCZOWIE

w Drukarni Fortecy Najsławiejszey Maryi Panny.

Вихідний аркуш Бердичівського календаря 1776 року

Ще кілька слів про знаменитий Бердичівський ярмарок.

П'ять разів на рік відбувалися в Бердичеві величезні ярмарки, що притягали до себе крамарів з Москви, Варшави, Прусії, Австрії та інших країн. Приваблювали поміщиків та різних промисловців з Польщі, Білорусі та з усієї України. Підчас ярмарки населення Бердичева збільшувалося у чотири рази. Ріжного краму, шовку, мануфактури, вовни та галантереї привозили сюди на 7½ мільйонів карб. Що уявляв з себе Бердичівський ярмарок 100 років тому, найкраще малює в своїх спогадах відомий авантюрист козакофіл Садик Паша (Михайло Чайківський): „Бердичів був шляхетськими гордошами. Шляхтич у Бердичеві ярмаркував. Були кав'ярні, театр, де відбувалися цікаві вистави, був цирк.

І всюди повнісінько людей“.

Печини знайдені біля труни ватажка на тій самій глибині, що й труна (60 см.). В печинах видно відтиски ріжної грубости дерев. Печини—це пропалена глина, що нею ліпили давні Кам'янчане свої ліп'янки-хати

вами деяких робітників, кістки і посуду.

Поблизу від труни знайдено в різних місцях в однаковій глибині від поверхні 60 см. (в такій самій глибині як і наверхня плита труни) багато дрібних печин (випаленої глини). В грудках печин видно відтиски дерев ріжної грубости. В деяких печинах видно по два і три рівнобіжні відтиски дерев. На деяких залишилися сліди—відтиски деревної кори. Ці дані дають нам можливість відтворення старовинних хат Кам'янеччини. Вони були ліп'янками. На всаджені в землю кілки наліплювано глину, що під впливом вогню, який горів у хаті, перемінювалася в рід цегли („печини“).

Цей тип хат є й досі серед бідняцького населення бідного деревом Поділля. По велечині діаметрів дерев можна дізнатись, що серед Велико-Мукшанських печин є два типи хат: маленьких ліп'яночок-хижин і великих (де жив ватажок) збудованих з грубих пнів і так само, як малі, обліплених глиною.

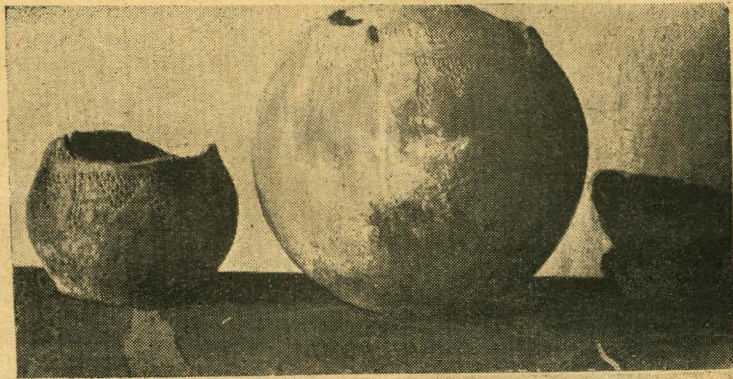
МУКШАНСЬКА ЗНАХІДКА

Стаття д-ра Волод. Гериновича

У вересні місяці 1926 року залізничні робітники, при розкопці ріні й піску в кар'єрі біля Великої Мукші на Кам'янеччині (в 15 верстах на південь по залізниці від Кам'янця) натрапили на кам'яну труну скринькового типу.

Труна ця скринькової форми (відомої з галицького Поділля) довжиною в 160, шириною в 73, а висотою в 78 см. Прикрита була труна здоровою плитою популярного на Кам'янеччині лупнистого сілчурського вапняка (в мові селян „іскряка“). Тягар плити такий, що десять чоловіків ледви його підняли. Місцеродження сілчур глибоко в яру річки Мукші, що недалеко тече від труни. Рівно ж грубі і тяжкі бічні та спідні плити труни. Сила праці, потрібна для побудовання такої труни, свідчить, що він належить ватажкові. Хтож зі звичайних смертних міг собі дозволити в свій час таку розкіш.

В труні знайдено кістки двох осіб звернених один до одного, що констатовано по положенню хребта і ребер. Головою звернена труна до прісхіднього півдня. В головах похоронених лежали топирці, дві посуду в ногах, а одна по середині труни. Поза труною безпосереднє біля головної сторони знайдено, за сло-

Вироби часів неолітичної культури (ранне-трипільського періоду), що їх знайдено в могилі ватажка. Гарно шліфовані крем'яні сокири (ліворуч). Оригінальна посуда з орнаментом, ранне-трипільської культури (вгорі). Загальний вигляд кар'єру, де для потреб залізниці добувають рінь і пісок.

В. Г. КОРОЛЕНКО

До п'ятиріччя з дня смерті

Останні 20 років свого життя Короленко прожив у Полтаві.

В тій же Полтаві 5 років тому опустили в яму його тіло.

Українець з роду (він народився і прожив своє дитинство на Волині) Короленко свої сили, свій хист митця і публіциста, свій темперамент громадського діяча віддав іншій культурі — російській.

Проте Україна має право пишатися ним.

Є люди і в справи, що переходять вузькі межі національності. До цих людей належить і Короленко.

Він один змежи тих небагатьох письменників, що їх життєпис не можна відокремити від їхніх творів: мистець-публіцист і людина міцно з'єднані тут.

Свою діяльність Короленко завжди і чудово спростовував відомий пушкинський афоризм про те, що „слова поетові — це є діла його“.

Ось чому пам'ять про Короленка повинно зберегти не тільки, як про автора „Сліпого музики“ або „Побутового явища“, а й як про людину, що спромоглася на своєрідний протест проти царизму, зрікшись присягати Олександру 3 і просто та сміло знявши свій голос про безглуздя „російського життя“.

Сам Короленко назвав себе одного разу „дилетантом революції“.

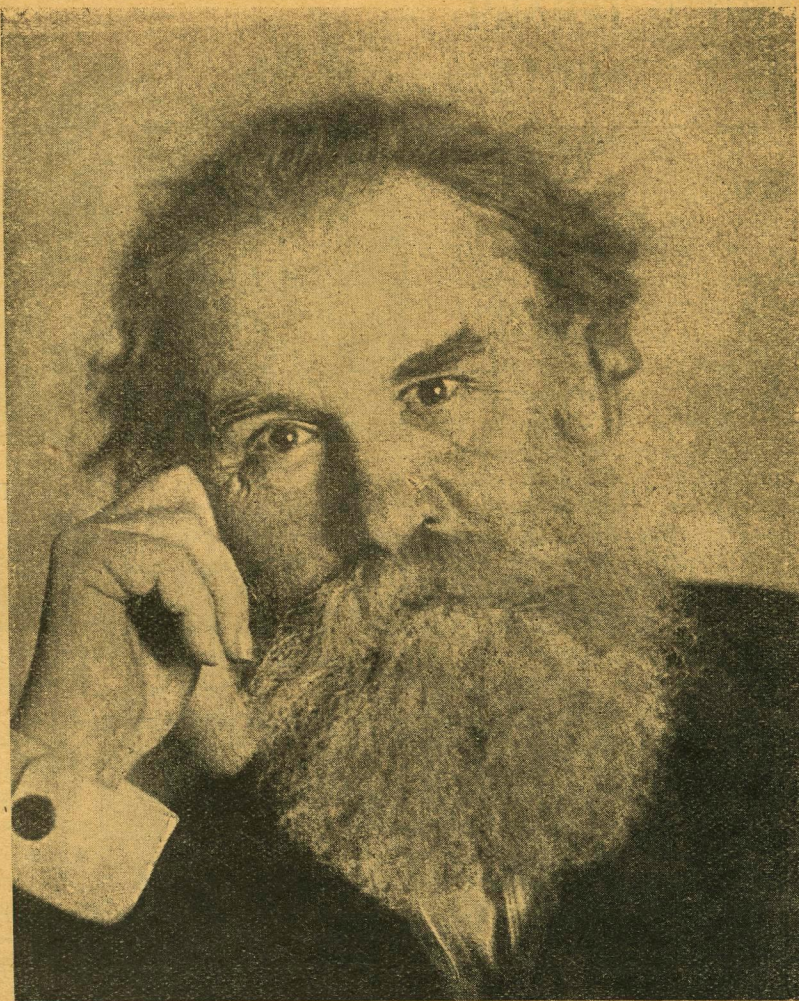
І справді, нема нічого лекшого, як гудити його за помилки його політичних думок і вчинків.

Але при цьому треба зуміти уникнути короткозорості, треба взяти на увагу історичну перспективу, щоб не спотворити цього прекрасного людського обличчя.

Короленко-людина, Короленко-гуманіст — ще недавно в загальній свідомості заступали собою, несправедливо відсуваючи на другорядне місце Короленка-митця.

В цьому розумінні Короленка „канонізовано“ ще за його життя.

Гадаємо, що довгі 5 років з дня його смерті трохи змінили стан речей, власне, в тім, що тепер на

Володимир Галактіонович Короленко
1853—1921

його батьківщині, в межах України радянської і вільної, молодь читатиме Короленкові художні твори чи в оригіналі чи в перекладах Сергія Бфремова — однаково.

На цих сторінках молодь знайде не тільки оповідання про сибірський „Мороз“, що при ньому в людини замерзає сумління, і малюнки надволожських берегів: „Шумітиме ліс“, лагідно закликатиме дзвін „Старого дзвонаря“, тоскно й протяжно залунає пісня сліпців на ярмарку в глухому волинському містечку.

Та цього ще мало.

Армія сількорів і робкорів, що повстає з низин, літературна молодь, що надсилає до редакцій свої незграбні але щирі спроби пера, маса інтелігенції, що виходить з села знову, вертаючись до нього, — крім того повинні навчитися пам'ятами Короленка-публіциста, Короленка-кореспондента, нарешті — Короленка-людину.

На це заслужила його палка віра в силу друкованого слова, його напосідливість у викритті істини (згадаймо хоча б Сорочинську трагедію), наслідок, його готовність кинутись туди „де панує горе й злидні“ і віддати свої сили на справу допомоги („В голодний рік“) за страшних умов царського режиму...

Були ті часи, що Салтиков-Шчедрін схаарактеризував словами: „Письменик пописує, читач почитує“.

Незабаром після цього настали інші часи: виникла незаконна й нездорова цікавість до особистого життя письменника, намагання порпатися в його брудній білизні (як страждав від цього хоча б Леонід Андреев!).

Нам здається, що треба б знайти середню лінію: цікавість до „слова“ письменникового повинно зв'язати з зацікавленням його „ділом“.

До Володимира Галактіоновича Короленка це стосується насамперед.

Полтава. Вул. Короленка

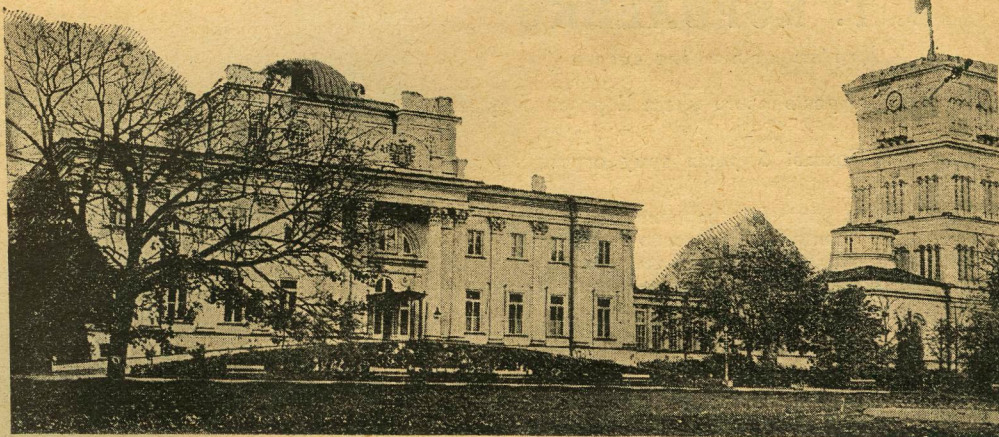

ЖИТТЯ ТЕПЛИЧНИХ ЛЮДЕЙ

Нарис М. Крип—цького

На краю Гомеля, цього типового міста дрібних кустарів (на кожній вулиці 5-6 голярень) та залізничників (нове селище „Октябрь“ у залізничному районі) розкинувся мальовничий парк і замок, що належав князеві Паскевичу, тому самому, що йому після задушення угорського повстання (російськими багнетами) 1848 року, імператор Франц-Йосиф, тоді ще хлоп'я, поцілував руки з вдячними словами. Місто пережило й німецьку окупацію й білогвардійське повстання капітана Стреноптова.

У високій башні величного замку, що панує над містом, з якої уночі б'ють години, у трьох поверхах розшатований музей, що задихається під тягарем своїх експонатів. Тут зібрано й декоративно розміщено усе, що вціліло від погрому. 18-го року з цього величного замку звідси виїхала остання княгиня,

Гомельський замок

стара, 75 років, що жила тут у самоті й стерігла тіні минулого серед цих численних залів і віталень, обитих едвобом, оздоблених килимами, величезними свічниками з бронзи, античними постаментами, що їхній білий мармур іноді знадний (пригода Леди з лебедем-Юпітером) виринає то тут, то там, і, врешті, вазами. Ціла повідь ваз, величезних, великих, середнього розміру (малих немає: „ми любили жити велично“).

Взагалі „античний“ стиль по всій лінії й навіть Микола

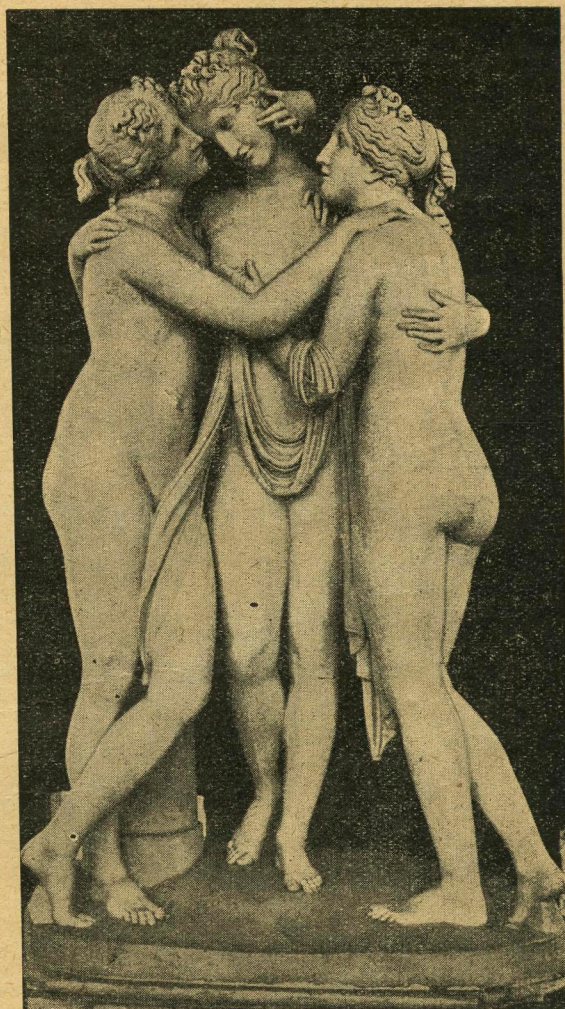
І-й (власний подарунок імператора, поставлений у зеленій кам'яній ніші, що князь украв у Персії) майже зовсім голий у лавровому вінку тріумфатора.

Про те, він тут же, під двома скляними ковпаками, фігурує вже в формі двох ясно розмальованих статуеток у повному салдафонському параді, застібнутий на усі гудзики.

Батальне, ба-

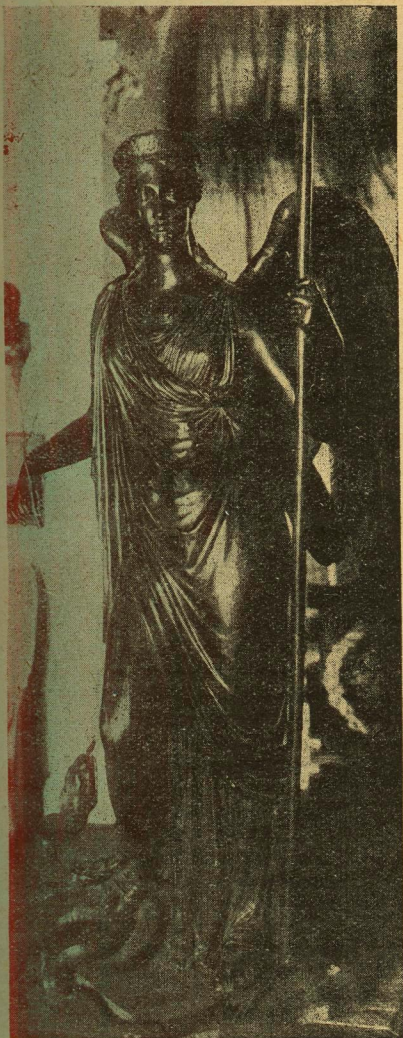

„Братина“ в стародавньому стилі, Чернігівського полка в пам'ять 200-річного ювілею його існування

Три грації. Скульптура—копія невідомого автора (мармур)

„Провісник миру“—надмогильний пам'ятник Румянцеву-Задунайському,— роботи скульптора Канови

всемогутніх армій, які руйнували чужоземні культури, вороняче гніздо хижих орлів, ласих на все чуже, блискуче, улаштоване з найвищим комфортом хижака, що відпочивав, що виховав для себе породу жінок приголомшуючої краси.

Тут їхній культ, починаючи від статуй стародавніх майстрів до Канови й кінчаючи олією найтоншої роботи на мініатюрах з слонової кістки. Ось світла ша-тенка з повним молочним обличчям і важкою шапкою волосся.

А поруч—мармурові чоловічі морди: наприклад, погруддя графа Румянцева-Задунайського з вузькими

таліе малювання без краю, по стінах у за-можних рямцях, по ва-зах. Золоті меблі з дивною інкрустацією, зробленою мистець-кими кріпацькими ру-ками, стільці з окса-митом і дамські столи-ки для писання, на яких писалися л ю б о в н і „цидулі“ й коло яких у мріях прочитувалися віршовані мадригали, — уся ця позолочена тлінь розказує про кипіння казкового жит-тя, що потапало у рос-кошах, про які не стане мріяти людина майбут-нього „стандартного“ віку. Персидські скриньки і скриньки з ка-ме-я-ми,

старо-ате-нського по-ходження. Столики, в які врізані старовинні монети — царство археології, призначе-ної служити доведеному до вищої тонкості смаку, що виріс на грабунку

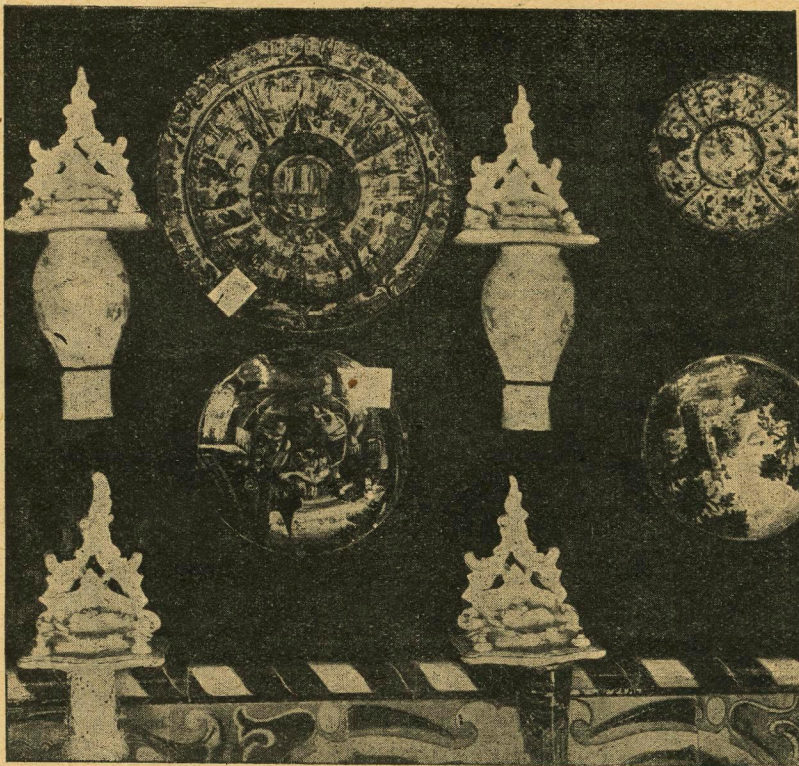
свинячими очимами: навіть від мармуру тхне французьким кон-яком та пирогом. Самозадоволена пика бабія, власника кріпаць-кого гарему... Але „історичному“ мармурові не дають ляпасів.

Невже ж треба десь зберігати таку „історію“? Чи не хоті-лося б її забути, до щенту винищити з своєї пам'яті? Ма-буть наступне покоління визнає більш доцільним заклепати цей притулок отруйної тепличної „культури“.

Принаймні, ніяк не відженеш від себе цієї думки, блу-каючи серед бузувірської роскоші й позолоти нашого недав-нього феодалного віку. Того ж дня я побував у залізничному селищі „Октябрь“ у залізничному районі.

П'ятдесят сім домиків, кожний на два помешкання з трьох затишних кімнаток з кухнею й світлим передпокоєм-терасою, вікна виходять у повний квітів садок, позаду зелений город. Тут так само в свій парк-садок з вітами, обтяженими овочами. Усе це—плід робітничого кооперативного будівництва й до того на половину праці самих робітників. У вільний час робота кипіла тут у день і вночі.

З тріском і шумом, низько над новенькими дахами, що відбили у своїх лініях, шпильх та обрізах архітектурну думку нового робітничого будівництва, проносять-ся один за одним з блакиті сусіднього аеродрому учебні аероплани.

Кімната порцеляни. Тарілки на стіні—західно-європейські роботи XVI ст.

Ол. Гедміцький

З К А В К А З У

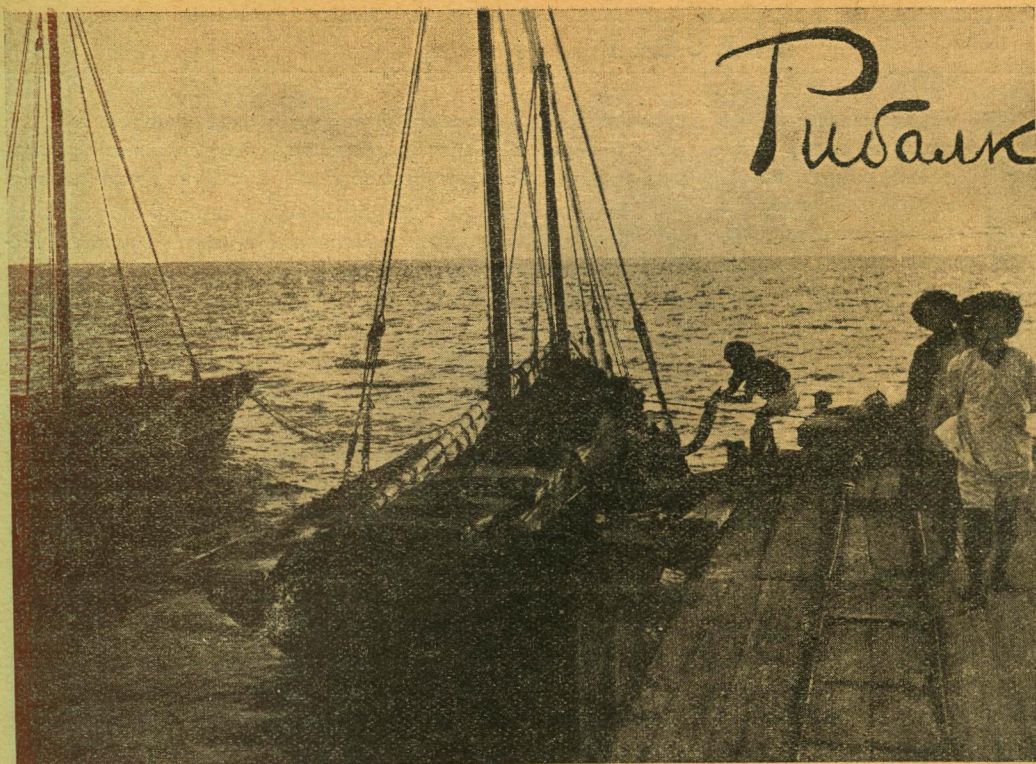
Задумались ліси. Замріялись долини.
Орлина скеля спить. Навколо—гриви гір...
Я вершинок лечу, над кряжем лину, лину,
Втопивши в сиву даль стрілу—свій гострий зір.

Копита стугонять... Нам плещуть водоспади,
Туркоче радо щось стурбований поток...
А вдалині—сніги, а вдалині—каскади,
Розчинена блакить і в синь орлиний льот...

Твої долини й гори, твій дикий ліс, Кавказе,
На мідному коні за день перелечу!
Почуєш срібний гул—ти так покійно ляжеш,
Щоб слухать казку гір про твій вже сивий чуб.

А час нову легенду сплете в саду зеленім
І кине знов гулять в аулі по кутках,
Запалить зміст огнем, спалне іменням—Ленін
І буде сяять вік, як сонце на снігах.

Рибалки Каспія

Нарис Б. Турганова.

Смаглявий сон Каспійського помор'я. Курний, жаркий, маленький Красноводськ.

Тут—окраїна Середньої Азії. Перепливіть морем (18 годин),— на тім боці нафтовий Баку,— в димах промислів, в асфальтах пішоходів, в метушні, в хапанні, в пронизливому реві сирен і електричному віялі бульварів.

А на цім боці спокійно. Сиди собі на березі і бовтай ногами в воді.

Одна розвага—купання. Море—рясно-зелене, таке немов олива. У воді сновігають морські змії. А втім,

нервових пролаємо не турбуватися: змії безпечні.

У скелях теж є змії, але вже отруйні. Гріються проти сонця. Повнад берегом, як уздовж рейок, можна податися геть-геть: море розстилається безкрає і вабить.

Головна ж особливість Красноводська—це оселедецький дух. Місто наскрізь пропахлося оселедцями, навіть поцілунки тхнуть рибою.

Одно слово, як що прожити у Красноводську з місяць—увесь світ здаватиметься бляшанкою рибних консервів.

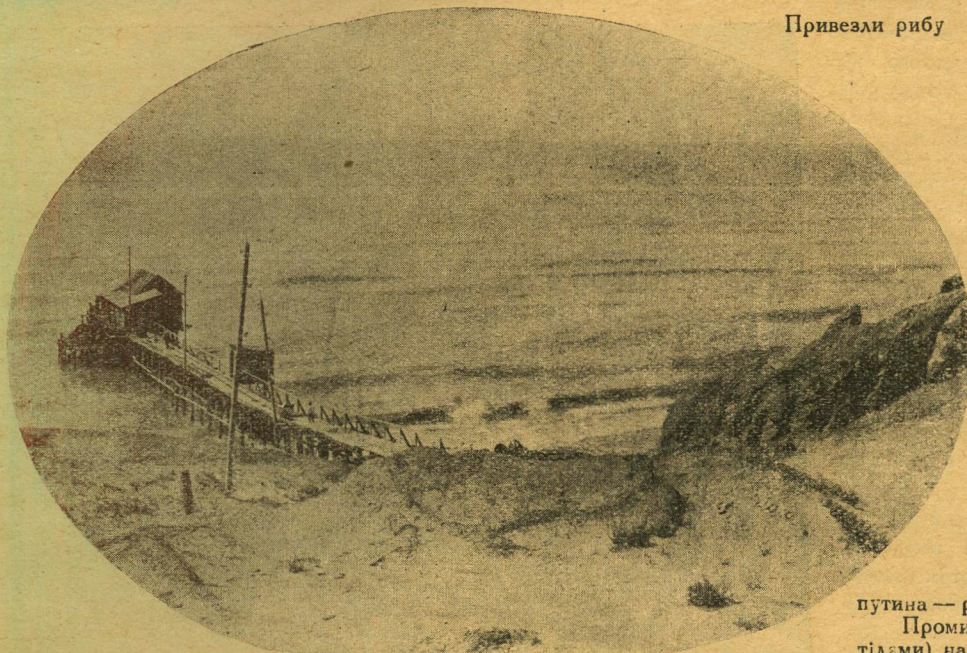
І оловний лов починається з кінцем грудня і триває до березня—квітня. В цей саме час риба йде нереститись у гірла річкові, до спокійних мілких заводів з солонуватою водою, до порослих комишем затонів.

Іде вона цілими табунами так тісно, що човни рибальські нестемно стоять на рибі.

І на цей саме час починається путина—риболовний сезон.

Промисловці випливають в море ватагами—(артілями) на великих вітрильних «кусових» човнах,

Привезли рибу

В овалі — водокачка, що постачає воду на промисли. Рибальські промисли в Гасан-Куді на Каспії.

